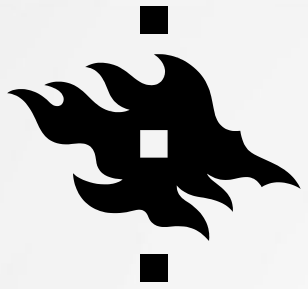

E-AINEISTOJEN OIKEUDET JA LISENSSIT

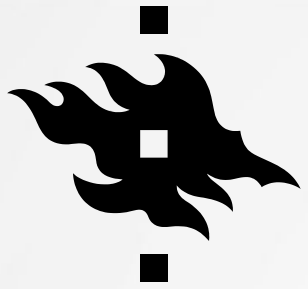
Soile Manninen

Maksutonta, ilmaista vai vaihdantaa? Kirjastojen näkökulmia kaukopalveluun –
webinaari
7.11.2025

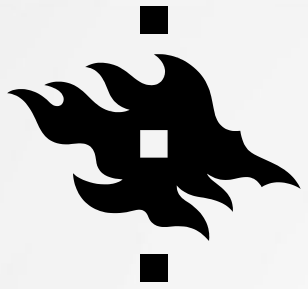
LISENSSI

- Käyttölupa
- Saatava oikeudenhaltijalta (tekijä, kustantaja, joku muu organisaatio) eli tarvitaan sopimus
- Lisensseistä pitää usein maksaa
- On olemassa myös [avoimia ja maksuttomia lisenssijärjestelmiä](#), kuten Creative Commons -lisenssit, erilaiset ohjelmistolisenssi, lisenssit avoimille tietokannoille (ODB) jne.
- Lisenssillä annetaan tai rajataan pois erilaisia oikeuksia aineiston jatkokäytölle
 - Oikeus valmistaa kappaleita (kopioida), esittää, jakaa, näyttää yleisölle...
 - Lisenssin ulkopuolelle jää usein esim. aineiston kaupallinen jatkokäyttö ja omistaminen.

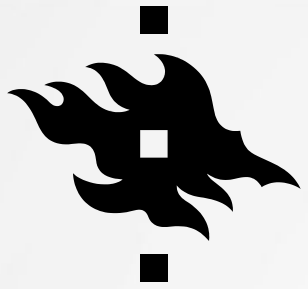
FINELIB-HANKINNAT

- E-aineistojen hankitaperiaatteissa ”Lehtiaineistoa tulee saada käyttää kaukopalveluun (*Inter Library Loan*) ei-kaupallisille tahoille jossakin sähköisessä muodossa.”
- Yleisin tilanne FinElib-sopimuksissa:
 - Tilaajaorganisaatio voi kaukolainata osia aineistosta toiselle kirjastolle tai tietopalvelulle postilla, faksilla tai elektronisessa muodossa (esim. sähköpostilla).
 - Kaukolainan vastaanottaja saa antaa asiakkaalle vain tulostetun version, ja elektroninen versio tulee tuhota heti tulostamisen jälkeen.
 - Joissain sopimuksissa saa
 - lähettää toiselle kirjastolle vain suojatulla sähköisellä yhteydellä (printin lisäksi)
 - lähettäminen vain ei-kaupallisille tahoille.
 - kaukopalvelu sallittu vain Suomen sisällä.

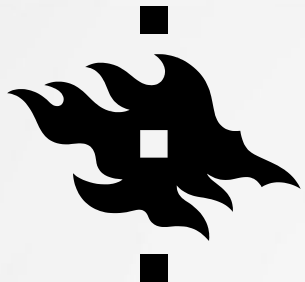
PAINETTU VRS. DIGI

- Tavallinen kaukolaina: teoskappale on kirjaston kokoelmassa, annetaan lainaan rajatuksi ajaksi ja palautuu lähettävälle organisaatiolle.
 - ISO-standardit, IFLAn ohjeet, Suomessa oma [Kaukopalvelun käsikirja \(STKS\)](#)
- Sähköisen aineiston välittäminen
 - Digitaalisesta aineistosta kirjasto ei yleensä omista teoskappaletta, siihen on vain käyttöoikeus (sopimus)
 - Tekijänoikeudellisesti tapahtuu kappaleen valmistamista eli kopiointia, johon tarvitaan oikeudenhaltijan lupa (tekijänoikeus)
 - Ylitetään organisaatorajat – lisenssit rajaavat käytön usein omaan organisaation (sopimus)
 - Ylitetään maarajat tai maanosien rajat – eri lainsäädäntö eri alueilla (tekijänoikeus)

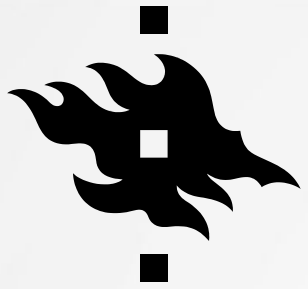

MÄÄRITELMÄT

- Levitysoikeus ja sen raukeaminen ([tekijänoikeuslain 19 §](#)): teoksen tai muun suojatun **kappaleen**, joka on oikeudenhaltijan luvalla myyty tai pysyvästi luovutettu, saa levittää edelleen ilman oikeudenhaltijan lupaa
- MUTTA: sammuminen/raukeaminen ei koske digitaalisia teoksia. Mihin tahansa laajempaan jakeluun, joka tapahtuu kirjaston tiloissa tai verkossa, pitää olla oikeudenhaltijan lupa, koska kyse on *yleisölle välittämisestä ja yleisön saataville saattamisesta* (= julkaisemista verkossa).
- [Kirjastot saavat valmistaa kappaleita \(kopioida, digitoida\)](#) omissa kokoelmissaan olevista teoksista arkistointia, kokoelmien ylläpitoa tms. varten, mutta niitä ei saa saattaa yleisön saataville (julkaista verkossa) ilman tekijänoikeudenhaltijan lupaa, eikä kirjasto saa toiminnallaan tuottaa taloudellista etua.

EU

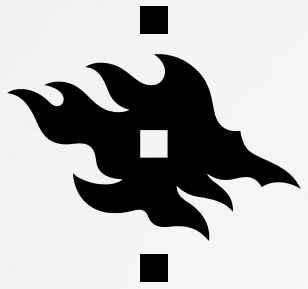
KIRJALLINEN KYSYMYKSET EUROOPAN PARLAMENTISSA (29.10.2025)

EU-wide recognition of e-lending rights for libraries
29.10.2025

Question for written answer E-004258/2025
to the Commission
Rule 144
Barry Andrews (Renew)

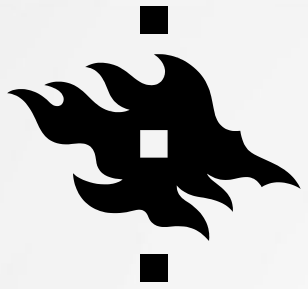
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-10-2025-004258_EN.html#ref1

(poistettu kuvakaappaus)

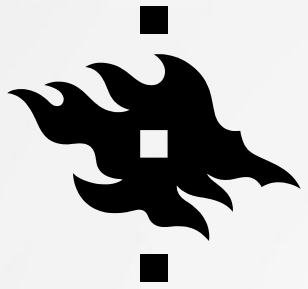
KYSYMYKSEN SISÄLTÖ

- jotkut kustantajat kieltäytyvät myymästä aineistoja kirjastoille kokonaan tai vain kalliiden pakettien kautta, jotka sisältävät usein nimikkeitä, joita kirjastot eivät tarvitse
- taloudellisesti kestänytöntä, kirjastot hinnoitellaan ulos, rajoittaa aineistojen saatavuutta tutkimukseen ja opiskeluun
- monien jäsenvaltioiden kansallisessa tekijänoikeuslainsäädännössä ei vielä tunnusteta lakisääteistä oikeutta lainata digitaalisia teoksia
- Alankomaat ja Saksa ovat jo uudistaneet lainsäädäntöään, miten saataisiin toimimaan myös muualla EU:ssa?

MISTÄ NYT PUHUTAAN?

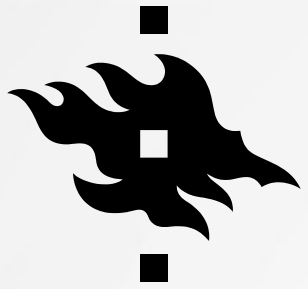
- Knowledge Rights 21 -projekti: e-lainauksen mahdollistaminen yhteydessä myös toimivaan kaukopalveluun
- EU:n vuokraus- ja lainausdirektiivi sekä EUT:n kirjoja ja kirjoja käsittelevät oikeustapaukset □ [independent Secure Digital Lending \(iSDL\)](#)
- Gliściński, K. (2025). e-BOOKS AND SECURE DIGITAL LENDING IN EUROPEAN LIBRARIES. Comparative Analysis under National and International Law. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10960187> (187 s.)
-

INDEPENDENT SECURE DIGITAL LENDING (ISDL)

- Lainoja myöntävät määritellyt yksiköt eli kirjastot, jotka eivät saa voittoa lainaustoiminnastaan (erityistapauksen vaatimus);
- Lainausta kattaa kirjan digitaalisen kopion lainaaminen;
- Lainat myönnetään yksi kopio - yksi käyttäjä -mallilla;
- Lainausta tapahtuu mimeettisesti tai lähes mimeettisesti;
- Lainausta on vain rajoitetun ajan;
- Laina-ajan päätyttyä käyttäjä ei voi käyttää e-kirjaa;

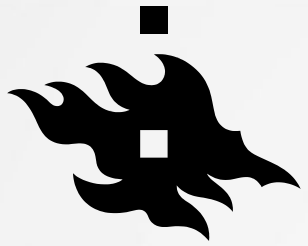
Huom! Konekäännös

INDEPENDENT SECURE DIGITAL LENDING (ISDL)

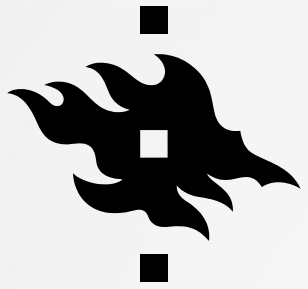
- Kirjan digitaalinen kopio on hankittava laillisesta lähteestä, mutta kirjasto voi tehdä sähköisen kopion paperikirjan laillisesti hankitusta kopiosta;
- (i)SDL-mallin mukainen sähköinen lainaaminen synnyttää oikeuden korvaukseen (tekijänoikeuden haltija / oikeuden omistaja)
- Kirjaston asiakkaiden tietoja, mukaan lukien henkilötietoja, ei siirretä.

Huom! Konekäännös

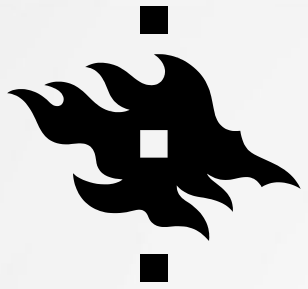
EUT:N RATKAISU V. 2014 ([C-117/13](#))

- Technische Universität Darmstadt (TU Darmstadt) tarjosi lukupaikkoja, joissa voi lukea kirjaston hankkimia teoksia. Lukupaikoilla sai avattua vain sen määrän teoksiakappaleita mitä ko. nimekettä oli kirjaston kokoelmissa
- Teoksen sai tulostettua ja tallennettua muistitikulle (kappaleen valmistamista)
- Teosten joukossa kustannusyhtiö Ulmerin kirja, jonka kirjasto oli digitoinut. Ulmer oli tarjonnut vaihtoehtona sähköisen aineiston hankkimista, mutta TU Darmstadt ei hyväksynyt tarjousta. Ulmer halusi kieltää kirjojen digitoimisen, käytön sekä tulostus- ja tallennusmahdollisuudet.
- EUT:n ratkaisu: kirjasto voi digitoida teoksia ja saattaa niitä yleisön saataviin lukulaitteelle, kun kysessä on tarkoin määritelty kappaleen valmistaminen. Tallentaminen ja tulostaminen ei ole kuitenkaan mahdollista (ei enää yleisölle välittämistä, vaan kappaleen valmistamista)
- Kappaleen valmistaminen voidaan sallia, jos oikeudenhaltijalle kuuluvista hyvityksistä huolehditaan jokaisessa yksittäistapauksessa.

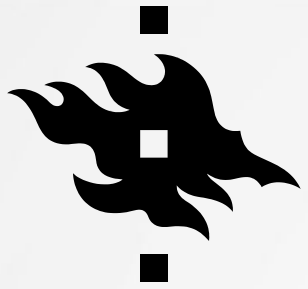
EUT:N RATKAISU V. 2016 ([C-174/15](#))

- *Vereniging Openbare Bibliotheken* (VOB, kirjastoalan järjestö) v *Stichting Leenrecht* (tekijänoikeusjärjestö)
- Vuokraus- ja lainausdirektiivi: koskeeko vuokraus- ja lainausdirektiivin 6(1) artiklassa säädetty teoksen tekijänoikeuksia koskeva poikkeusmahdollisuus tavallisten kirjojen ohella myös sähköisiä kirjoja?
- Ratkaisu: Direktiiviin yksi tavoite on mukauttaa tekijänoikeutta uusiin tapoihin käyttää teoksia. Sähköinen lainaus tulisi rinnastaa fyysisen kirjan lainaamiseen, jos aineiston käyttö on toiminnallisesti samanlaista:
 - Teoskappale on kirjaston palvelimella
 - Käyttäjä voi ladata kappaleen omalle koneelleen ja valmistaa siitä kappaleen
 - Laina-aikana voidaan ladata vain yksi kappale, eikä se ole enää käytettävissä laina-ajan päätyttyä.

EUT:N RATKAISU V. 2019 ([C-263/18](#))

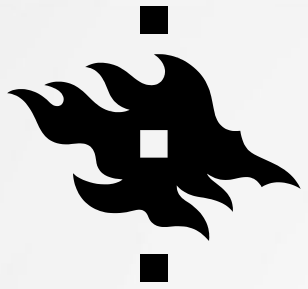
- *Nederlands Uitgeversverbond v. Tom Kabinet*
- Tom Kabinet oli 2014 avattu ”käytettyjen” e-kirjojen verkkopalvelu, jossa myytiin e-kirjoja ja myöhemmin perustettiin e-kirjakerho, josta asiakkaat saivat ladata e-kirjoja maksua vastaan
- Haagin alioikeus haki EUT:lta ennakkoratkaisua levitysoikeuden raukeamisesta, mutta EUT ei vastannut tähän kysymykseen.
- Ratkaisu: E-aineiston yleisölle välittäminen kuuluu oikeudenhaltijan yksinoikeuden alaan, levitysoikeus ei raukea e-aineiston yleisölle välittämisen yhteydessä.

ISDL-MALLIN TOTEUTUS

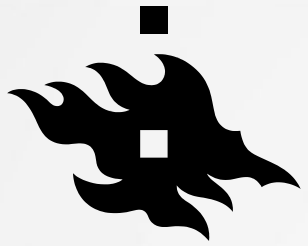
- Miten haastavaa iSDL-mallin mukainen toteuttaminen on eri maissa lainsäädännön kannalta?
- Knowledge Rights 21 -projektin tilaamassa [selvityksessä](#) Euroopan maat jaettu neljään eri lohkoon:
 - Ryhmä 1 (helppo): ei yksikään tutkimuksessa tarkastelluista 22 maasta*
 - Ryhmä 2: Saksa, Kroatia, Puola ja Yhdistynyt kuningaskunta. Kansallisia lakeja voidaan tulkita EUT:n VOB:n ja TU Darmstadtin tapauksen kautta.
 - Ryhmä 3: Tšekki, Viro, Espanja, **Suomi**, Ranska, Unkari, Irlanti, Italia, Latvia, Liettua, Alankomaat ja Slovenia. Enemmän tulkintahaasteita lainsäädännössä, mutta eivät ole ylitsepääsemättömiä.
 - Ryhmä 4: Bulgaria, Kreikka, Portugali, Romania, Slovakia ja Ukraina – enemmän oikeudellisia esteitä, jotka tällä hetkellä estävät iSDL:n toteuttamisen.

**esityksessä tässä ryhmässä oli virheellisesti Espanja*

BERNIN YLEISSOPIMUS JA KOLMEN KOHDAN TESTI

- Bernin sopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta (1886, Suomi ratifioinut 1986) kansainvälinen sopimus.
 - Kansainvälinen sopimus, jota hallinnoi Maailman henkisen omaisuuden järjestö (WIPO), siihen liittynyt 182 maata
- Muista sopimusvaltioista peräisin oleville teoksille on myönnettävä sama suoja kuin omien kansalaisten teoksille.
- Jotta tekijän yksinoikeutta teokseen kappaleenvalmistuksen osalta voidaan rajoittaa, pitää tekijänoikeuden rajoituksen (eli poikkeuksen tekijän oikeuksiin) täyttää [Bernin yleissopimuksessa kolmen kohdan testi \(9 artiklan 2 kappale\)](#)
 - 1) kyseessä on erityistapaus, joka 2) ei ole ristiriidassa teoksen tavanomaisen hyödyntämisen kanssa 3) eikä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan etuja.

LÄHTEET JA KIITOKSET

- Harenko, Kivistö, Niiranen & Tarkela (2024): Tekijänoikeus
- IPR University Center – [OIKKU-tietokanta](#) (EUT:n oikeustapausten tiivistelmiä v. 2010 - 2018)
- Knowledge Rights 21 -projektin materiaaleja
 - Gliściński, K. (2025) e-BOOKS AND SECURE DIGITAL LENDING IN EUROPEAN LIBRARIES. Comparative Analysis under National and International Law. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10960187> (187 s.)
 - Raportin sisällöt tiivistettynä Kluwerin Copyright-blogissa: [Unlocking E-Lending in Europe: Is Independent Secure Digital Lending legal under EU and international law? – Report Summary \(Part I and II\)](#) (kesäkuu 2025)
 - Communian järjestämä webinaari (24.9.2025): <https://communia-association.org/2025/09/29/video-recording-the-right-to-e-lend/>
- OKM – Tekijänoikeus – KV-sopimukset: <https://okm.fi/kansainvaliset-sopimukset>
- Kiitokset kollegalleni Iina Peltoselle (HULib) Finelib-tarkennuksista

KIITOS! KYSYMYKSIÄ, KOMMENTTEJA?

soile.manninen(at)helsinki.fi
tietoasiantuntija, STKS:n kirjastojuridiikan tr:n vetäjä
Helsingin yliopiston kirjasto